

3. TC RODÍ SA EURÓPSKA NOVOVEKÁ SPOLOČNOSŤ

Talianske mestské štáty

Objavením Ameriky v roku 1492 končí stredovek a začína **Novovek**.

12. storočie – začiatky talianskych mestských štátov, fungovali ako samostatné mestá, vládli v nich mestské rady.

Apeninské mestské štáty

- zdroj sily a bohatstva
 - o obchod
 - o remeselná výroba – látky, hodváb, súkno, zbrane
- najvplyvnejší obyvatelia – bohatí obchodníci, majitelia dielní, remeselníci
- obchodníci chceli byť vzdelaní
- **Mediciovci** vybudovali jednu z najznámejších európskych bánk
- napr. Florencia, Janov, Benátky, Pisa – boli **republikami**

Humanizmus a renesancia (14. – 16. storočie)

Renesancia – kultúrny a umelecký prúd, ktorý sa hlási k obnove antických ideálov.

Umelci a učitelia tvrdili, že je potrebné nadviazať na myslenie, slávu a úspechy antiky – **renesancia** – **znovuzrodenie princípov antickej doby** (staviteľstvo a literatúra).

Vzdelanci riešili otázky postavenia jednotlivca vo svete.

Kritizovali politický a cirkevný život.

Humanizmus – kládol dôraz na štúdium človeka a ľudských vlastností

- veda – výskum človeka a jeho pozemskej činnosti – humanitné vedy
- v centre záujmu bola teológia – otázky Boha, ľudský život = smerovanie do večnosti

Od 2. polovice 15. storočia sa renesancia a humanizmus šírili v Európe. Umelci z Apeninského polostrova šírili renesančné umenie.

Renesanční myslitelé Evropy

Najznámejší filozofi – humanisti – *Erazmus Rotterdamský, Thomas More, Niccolò Machiavelli*, ponúkali odpovede na to, ako prekonať nedostatky vtedajšej doby a vytvoriť nový harmonický svet → všetci ľudia budú vzdelaní.

Obdobie technického rozkvetu – *objavy* – vysoká pec, hodinové stroje, arkebúzy, okuliare, dokonalejšie výrobné postupy, výroba textilu, zbrojárska výroba, stavebníctvo.

Kníhtlač – objav **J. Guttenberga** – ručné písanie kníh nahradila tlač. Prínos:

- rýchle sprístupňovanie informácií
- rozširovanie inštrukcií a príkazov cirkvou
- šírenie myšlienok humanizmu
- šírenie vzdelanosti

Leonardo da Vinci

- umelec, vedec, maliar
- zaoberal sa konštrukciou strojov, ktoré by mohli lietať vo vzduchu
- opieral sa o vlastné skúsenosti a pozorovania
- logické myslenie sa opiera o matematiku

Prírodné vedy

- rozvinuli sa aj vďaka štúdiu diel starovekých učencov
- na mnohé informácie prichádzali učitelia samostatne
- výskum ľudského tela i sveta, ktorý obklopuje človeka

Mikuláš Koperník

- poľský kňaz
- astronóm – pozoroval vesmírne telesá
- **teória heliocentizmu** – teória, že stredom vesmíru je Slnko, nie Zem
- symbolicky končí stredovek

Zámorské objavy

Taliani chceli nájsť novú cestu k bohatému Orientu (tovar). Objaviť cestu do Indie sa prví pokúsili Portugalci.

Henrich Moreplavec – portugalský princ, snaha o prekonanie strachu, že na južnom cípe Afriky bude každá loď zničená, z Afriky privážali *korenie, zlato, slonovinu, ľudí, otrokov*.

Bartolomeo Diaz – portugalský kapitán, v roku 1488 objavil najjužnejší cíp Afriky – **Mys dobrej nádeje**.

Vascode Gama – 1498 – doplával k indickým brehom, cesta do **Indie bola objavená**.

Objavenie Ameriky

Krištof Kolumbus – 1492 – Antická Ptolemaiova mapa sveta vnukla myšlienku, ako sa možno plavbou západným smerom dostať na východ – **objavenie Ameriky** loďou Santa Maria – pristáli v Karibskom mori, myslel, že doplával do Indie, domorodcov nazval Indiáni.

Novoobjavený svetadiel nazvali **Nový svet**.

Amerigo Vespucci skúmal americké pobrežie, na jeho počesť dostal kontinent meno Amerika.

Zámorské výpravy:

- Angličania objavili Kanadu
- Holanďan Willem Barents sa pokúšal doplaviť na ďaleký východ severovýchodným smerom, doplával na Špicbergy, loď rozdrvili ľadové kryhy
- túžba po bohatstve a poznaní
- plavili sa na plachetniciach, využívali kompas, astroláby, kvadranty

F. Magalhaes – Portugalec, dokázal, že Zem je guľatá, oboplával Zem.

Dobyvačné výpravy

1519 – 1521 – španiel **Hernán Cortés** dobyl ríšu **Aztékov** v dnešnom Mexiku, ríša bola veľmi vyspelá

1531 – 1533 – **Francisco Pizarro** dobyl ríšu **Inkov** v Južnej Amerike na území Peru

Inkovia – vyspelé poľnohospodárstvo, terasové polia na svahoch Ánd

- sieť ciest, tunelov, mostov, zavlažovacích kanálov v horách

Začiatok kolonializmu – podmanenie a ovládanie slabších území veľkým mocnejším štátom.

Najsilnejšou koloniálnou mocnosťou 16. storočia bolo **Španielsko**. K mocným štátom patrilo aj **Portugalsko** a neskôr **Anglicko a Nizozemsko**.

Dôsledky zámorských objavov:

- svet sa rozšíril
- Európania si podmaňovali krajiny – zavádzanie kresťanstva
- spoznávanie odlišných civilizácií
- nové plodiny
- choroby – zo zámoria (syfilis), do zámoria (chrípka, kiahne, záškrt)
- bohatstvo do Európy (drahé kovy), z Ázie (hodváb, korenie), z Afriky (otrokov)

Reformácia a katolícka reforma

- na prelome stredoveku a novoveku – hlavná opora – viera v Boha
- spory medzi hlavnými cirkevnými predstaviteľmi – spory zasiahli pápežstvo (2-3 pápeži)
- rozpory v cirkvi sa zhoršovali nerovnakým postavením kňazov
- do cirkevných úradov sa dostávali ľudia bez vzdelania a schopností
- mnohí kresťania si mysleli, že svet sa blíži ku koncu

Martin Luther

- najznámejší **kritik** neporiadkov v cirkvi
- nemecký rehoľník a profesor na univerzite vo Wittenbergu
- roku 1517 poslal arcibiskupovi list, sťažoval sa na predávanie odpustkov
- k listu pripojil **95 téz**, vyložil názor na to, čo je v cirkvi zlé
- prijali ich aj humanistickí myslitelia, mnohí s nimi nesúhlasili
- cirkev vyzvala Luthera vzdať sa tvrdení
- vyhlásil, že najvyššou **autoritou pre neho nie je pápež, ale Biblia**
- rozhodol sa odvrhnúť zdroj kresťanstva – tradície
- ani kňazi nemal taký význam ako cirkev

Nové cirkvi

Luthерово učenie bolo populárne. Šľachta mala záujem o cirkevné majetky → odvolávali sa na Lutherove myšlienky o slobode kresťana a jeho postavení voči Bohu.

Luteráni – prívrženci M. Luthera

- v roku 1530 sa oddelili od katolíckej cirkvi
- nová cirkev tvrdila, že uskutočňuje nápravu – reformu katolíckej cirkvi
- nazývajú sa aj protestanti
- presné zásady učenia sa vypracovali v Augsburgu - augsburské náboženstvo (súčasný evanjelický)

Neskôr vznikli nové vetvy reformácie → spory → občianske vojny

Katolícka reforma

- katolícka reforma prijala zmeny reformácie – **katolícka reforma** (premena katolíckej cirkvi)
- nekatolíckej cirkvi používajú protireformácia
- pravidlá určil najvyšší cirkevný snem **Tridentský koncil** – cirkevné tradície sú rovnako dôležité ako Biblia
- sprísnená disciplína kňazov – **vzdelanie**
- dohoda s protestantmi - **rekatolizácia**- sa nepodarila
- humanistickí vzdelanci dospeli k názoru, že pre kresťanskú vieru je dôležité, aby jej princípy každý poznával vo vlastnom jazyku, Bibliu treba prekladať

Vznik rehole jezuitov

- prínos pre katolícku obnovu malo založenie **Spoločnosti Ježišovej (Societas Jesu)** alebo **jezuitov** (1540) → založil Ignác z Loyoly
- venovali sa v Európe učiteľskej činnosti – budovanie kvalitných škôl a univerzít, vďaka tomu získali nových veriacich
- šírenie kresťanstva do Južnej Ameriky, Indie, Japonska, Číny

Náboženské vojny

- spory medzi cirkvami prerástli do ozbrojených konfliktov
- vojnové konflikty zasiahli väčšinu Európy
- trvali takmer 30 rokov 1618 – 1648
- náboženstvo bolo len zámienkou, no išlo o mocenskú nadvládu
- navonok to vyzeralo na boj protestantských krajín proti katolíckej dynastií španielskych a rakúskych Habsburgovcov, obe strany si najímali žoldnierov
- nebol víťaz, podpísanie mierovej zmluvy **1648 Vestfálsky mier**

Svetové hospodárstvo a nové usporiadanie štátov

Dôsledky 30-ročnej vojny – klesol počet obyvateľov, chudoba

Úspech

- zámorské plavby
- ľudia odchádzali osídľovať objavené územia
- rástla vzdelanosť
 - o cirkev zakladala školy
 - o pribúdali stredné školy
 - o takmer v každom európskom štáte vznik univerzít
 - o nové moderné výrobné postupy

Spôsob výroby v ranom novoveku:

1. Manufaktúry

- bohatstvo sa získavalo z nových výrobných postupov a podnikania
- manufaktúrna výroba – viac pracovníkov vyrábalo spoločne jeden výrobok, každý len niektorú jeho časť
- predovšetkým textilné, sklárske dielne, metalurgia, výrobcovia luxusného tovaru

2. Poľnohospodárska výroba

- rozvoj výroby potravín
- technologické zlepšenie – lepšie hnojenie
- nové plodiny – zemiaky, kukurica, pohánka
- prechod z trojpoľného na striedavý systém
- najímanie pracovníkov, ktorí pracovali za mzdu, koniec poddanstva

3. Obchod

- rozvoj
- nákup a predaj predmetov bežnej dennej spotreby a prevážanie na veľké vzdialenosti
- centrum obchodu – mestá na pobreží Atlantiku, mestá bohatli
- hnací motor hospodárstva – zámorský obchod

Zmeny v rozdelení spoločnosti

- feudáli mali privilégia, no rástol vplyv bohatých mešťanov
- rytieri strácali význam, nahrádzali ich vojaci – žoldnieri
- v poľnohospodárstve práca za mzdu – koniec poddanstva – lénneho systému
- vznik nového štátneho usporiadania – panovnícky absolutizmus
- panovník zabezpečoval vládu pomocou úradníkov – vznikali centrálné spravované štátne úrady
- v 17. storočí absolutizmus ovládol takmer celú Európu – najsilnejší štát Francúzsko, Španielsko, Habsburská monarchia, Rusko. Anglicko a Nizozemsko odmietli.

Veda

- rozvoj prírodných vied – matematika, fyzika, biológia, chémia, lekárstvo
- vznik vedeckých spoločností – odbory a vedci sa špecializovali
- fyzik **Isac Newton** – zákon gravitácie
- fyzik **Denis Papin** – tlakový hrniec

Vek rozumu – osvietenstvo

- koniec 17. a 18. storočia
- prívrženci **osvietenci** – verili v silu vzdelávania
- pokroky vo **vede a technike** – zákony gravitácie, parný stroj, nové druhy živočíchov, vakcíny, elektrina
- využitie objavov v praxi – v poľnohospodárstve, mineralógií, baníctve, hutníctve
- **centrá vedeckého života** Londýn, Paríž

Encyklopedisti

- francúzski osvietenci v polovici 18. storočia vydávali Encyklopédiu – vychádzala 29 rokov, zahŕňala celé doterajšie poznanie

Deizmus

- Osvietenci tvrdili, že Boh stvoril svet, ale po jeho stvorení do ľudských osudov už nezasahuje, osudy sveta závisia od ľudskej činnosti.

FrancoisMarieVoltaire – francúzsky spisovateľ a filozof

- o tvrdil, že vesmír funguje presne podľa gravitačných zákonov
- o viac zákonov bude svet riadiť lepšie, svet sa má riadiť vedou, nie vôľou jedného človeka alebo cirkvi

Charles Louis Montesquieu – francúzsky filozof

- o tvrdil, že vesmír, prírodu a povahu (znaky správania a príčiny konania) možno skúmať
- o chcel zostaviť pravidlá, podľa ktorých by mala konať rozumná vláda

Zberateľská horúčka

- vzácne stromy a rastliny (Arboréta i botanické záhrady), nerasty, herbáre.
- verejné predvádzanie fyzikálnych i chemických pokusov

Podľa osvietencov je najdôležitejšie vzdelanie, ľudia musia rozumieť, čo sa učia. Kedysi bola vzdelávacím jazykom latinčina a francúzština, dnes národné jazyky.

Osvietenský absolutizmus

- neobmedzená vláda panovníka, ktorý zavádza osvietenské reformy, ktoré majú zlepšovať postavenie ľudu
- krajiny strednej a východnej Európy
 - o Prusko – Fridrich II.
 - o Rakúsko – Jozef II.
 - o Španielsko, Portugalsko, Švédsko, Dánsko
- Ruská cárovná **Katarína II.** neskôr **Veľká** osvietené názory prestierala, jej reformy pomohli zmodernizovať Rusko – brutálne spôsoby
- Podobné reformy vo všetkých krajinách
 - o zjednodušovali zákony
 - o zákaz mučenia
 - o podpora vedeckú, technickú, literárnu činnosť, vyššia úroveň verejného vzdelávania
 - o obmedzenie vplyvu katolíckej cirkvi
- vláda funguje lepšie, keď je riadená jedinou osvietenou osobou.